

Een volk dat leeft bouwt aan zijn toekomst

Over geschiedschrijving en nationaal bewustzijn

door Cees Fasseur
emeritus hoogleraar in de geschiedenis (universiteit van Leiden)

Tekst van de Johan de Wittlezing
Gegeven op donderdag 3 oktober 2013
In de Augustijnenkerk te Dordrecht

Wie wel eens op de Afsluitdijk komt, zal de titel van mijn verhaal gemakkelijk kunnen thuisbrengen. De woorden ‘Een volk dat leeft bouwt aan zijn toekomst’ staan gebeiteld op een door W.M. Dudok (1884-1974) ontworpen monument annex uitkijktoren dicht bij de plek waar op 28 mei 1932 het laatste gat werd gesloten in de dijk die de voormalige Zuiderzee, sindsdien het IJsselmeer, scheidt van de Waddenzee. Bij de ingang van de uitkijktoren is een bronzen reliëf geplaatst van de beeldend kunstenaar Hildo Krop (1884-1970). Daarop staan onder de door mij aangehaalde spreuk drie dijkwerkers afgebeeld, die basaltblokken leggen. Krop (het is te mooi om het U te onthouden) was de zoon van een banketbakker uit Steenwijk. Hij zou zijn vader in het bakkersvak opvolgen en nam daarvoor boetseerlessen voor het maken van figuren van marsepein op taarten. Zijn omgeving en hijzelf kwamen toen tot de ontdekking dat hij meer aanleg voor tekenen en beeldhouwen bezat dan voor banketbakken.

Met de Afsluitdijk was het kernpunt uit het programma van de geniale minister van Waterstaat Cornelis Lely (1854-1929) uit 1918 voltooid. Ook al heeft hij de afsluiting van de Zuiderzee niet zelf meer mogen beleven, hij blijft de enige Nederlander naar wie in ons land een grote stad is vernoemd. Ietwat ongemakkelijk kijkt hij vanaf een hoge zuil neer op de hoofdstad van Flevoland, op Lelystad. Laten we hopen dat hij niet aan hoogtevrees leed!

De succesvolle strijd tegen het water is een thema dat ook nu nog tot de verbeelding spreekt. Iedere Nederlander is wel een beetje trots op de grote waterstaatkundige werken die in de vorige eeuw werden aangelegd en voltooid, eerst de Afsluitdijk, daarna de Deltawerken. En dat is volkomen terecht. Is mijn informatie juist - ik kon het niet zelf controleren! - dan is de Afsluitdijk tezamen met de Chinese muur het enige menselijk kunstwerk dat vanaf de maan zichtbaar is.

De Afsluitdijk liet zien waartoe een klein volk in staat was. Als de handen maar ineens werden geslagen had Nederland een grote toekomst voor zich. De tekst op het moment appelleerde aan een toen sterk ontwikkeld ‘wij’-gevoel. Dat deed ook koningin Wilhelmina toen zij bij haar vijfendertigjarig regeringsjubileum op 9 september 1933 in het Olympisch Stadion in Amsterdam het Nederlandse volk toesprak. Het was een van de weinige keren dat zij in de open lucht het woord voerde. In sommige dictaturen is dat nog steeds gebruikelijk en dan bij voorkeur ook in stadions. Haar woorden waren, zoals dat bij zulke gelegenheden past, van een grote eenvoud: ‘De Nationale gedachte bindt ons hier allen tezamen. Wij willen ons zelf zijn en blijven!’, riep ze.¹ ‘Ons zelf zijn’ was natuurlijk de verwijzing naar een Nederlandse identiteit die blijkbaar verschilde van die

---

1 P. de Zeeuw, Vorstin en Volk. Woorden van H.M. Koningin Wilhelmina (Baarn 1945) 60.

van andere volken. Wat die nationale identiteit inhield zei Wilhelmina er niet bij. Opmerkelijk genoeg liet zij na te verwijzen naar de strijd tegen het water en de aanleg van de Afsluitdijk een jaar eerder. Watermanagement leek haar niet erg te interesseren anders dan dat bij koning Willem Alexander, haar achterkleinzoon, het geval is.

Het ‘wij’-gevoel was, zei ik al, in die dagen sterk. De Nederlanders maakten deel uit van een collectief, niet alleen van een gezin, een voetbalvereniging, kerkgenootschap of politieke partij. Zij maakten ook en vooral deel uit van het Nederlandse volk, van een Nederlandse natie. De nationale gedachte, natiebeseft en nationale identiteit waren toen in Nederland vaak gehanteerde begrippen. Daar bestond wel enige reden voor. Begin 1933 kwam in Duitsland Hitler aan de macht om een duizendjarig rijk te stichten dat het maar twaalf jaar zou volhouden. De Afsluitdijk werd als het ware de muur waarachter het kleine maar dappere Nederland zich verschanste. Het had geen bondgenoten, het was neutraal, het stond heel alleen in Europa.

Er is vanavond een mooie aanleiding om stil te staan bij de vraag wat natiebeseft en nationale identiteit heden ten dage nog betekenen. 2013 is een herdenkingsjaar. Het is het jaar van de viering van het tweede eeuwfeest, de *bicentennial*, van het Koninkrijk der Nederlanden. Over enige weken herdenken wij dat ons land zijn onafhankelijkheid her kreeg nadat het in 1810 bij Frankrijk was ingelijfd. Op 17 november 1813 werd die onafhankelijkheid geproclameerd door een driemanschap van Haagse notabelen onder leiding van Gijsbert Karel van Hogendorp. Daarna ging men op zoek naar de prins van Oranje, de latere koning Willem I. Hij werd in Engeland gevonden en zette op 30 november voet aan wal ‘op’ Scheveningen.

Voor de goede orde: de onafhankelijkheid kwam dus eerst, het koninkrijk daarna. Of anders gezegd: de onafhankelijkheid was oorzaak, het koninkrijk gevolg. De huidige feestcomité’s hebben het omgedraaid. Zij doen het voorkomen alsof Nederland in 1813 een koninkrijk werd en daarmee onafhankelijk. Hoewel ik het Oranjehuis een goed hart toedraag, is dat te veel eer.

Meestal zien wij 1813 als het geboortjaar van het moderne Nederland. Maar een nationaal bewustzijn, ik haal nu de grote historicus Huizinga aan, bestond al eeuwen eerder. ‘Het leven van een natie *is* historie’, zei hij.² Dat bewustzijn bestond al sedert het begin van de zeventiende eeuw, toen Nederland, althans het Nederland boven de grote rivieren, een machtige en bloeiende republiek was: de Republiek der Zeven

---

2 J. Huizinga, *Nederland’s geestesmerk* (Leiden 1946) 7.

Verenigde Nederlanden. Die Nederlandse republiek heeft evenals het huidige koninkrijk tweehonderd en meer jaren stand gehouden, tot 1795. Haar geboortedatum was de eerste Vrije Statenvergadering hier in Dordrecht, oudste van de Hollandse steden, op 19 (tot 23) juli 1572; haar geboorteakte werd de Unie van Utrecht van 1579. Het is wel de vraag of voor de Nederlanders dat natiebesef toen sterk leefde. Zij beschouwden zichzelf in de eerste plaats als Hollander, Zeeuw, Fries of Geldersman. Maar de vreemdeling dacht er anders over.

De andere Europese landen zagen met verbazing en ook wel met een zekere bewondering naar de republiek. Met de Zwitsers en de Venetianen waren wij zowat de enigen in Europa die niet door een keizer, koning, prins of hertog geregeerd werden. Het moet in de ogen van de buitenlandse tijdgenoot hier een vrijgevochten, tamelijk ordeloze, bende zijn geweest. De Republiek was een, intern hopeloos verdeelde, statenbond van zeven gewesten die het vaak op allerlei punten onderling oneens waren. Niet een koning was de baas, maar een college van Hoogmogende Heren, de Staten-Generaal, die zelf weer de vertegenwoordiging vormden van een zevental kleinere republiekjes of gewesten. Toch groeide die Republiek in de zeventiende eeuw uit tot een van de machtigste staten van Europa. Dat was in belangrijke mate mede het werk van raadpensionaris Johan de Witt. Vanaf 1653 tot zijn tragische dood in 1672 slaagde hij erin eerst Holland en vervolgens de overige gewesten op één lijn te brengen.

Door toedoen van De Witt werd een machtige oorlogsvloot opgebouwd die voor geen enkele andere marine in Europa onderdeed. De Engelsen zouden het in 1667 merken toen hun vloot door admiraal De Ruyter bij zijn tocht naar Chatham grotendeels vernietigd werd. Ze waren in één woord verbijsterd. Volgens de bekende dagboekschrijver Samuel Pepys waren de Nederlanders zijn landgenoten in alle opzichten de baas geweest. Een andere Engelsman, Sir Josiah Child, betoogde bij die gelegenheid in zijn *Brief Observations Concerning Trade and the Interest of Money* dat de Republiek zo sterk was omdat ze over zulke uitstekende financiële instellingen beschikte, goed was voor haar geld en haar woord. Daardoor kon zij als betrouwbare partner goedkoper lenen, tegen lagere rente, en zo meer uitgeven voor de vloot en meer oorlogsschepen bouwen dan haar Europese rivalen konden doen.³ We kunnen concluderen dat Nederland al vroeg in Europa de reputatie genoot van financiële soliditeit, die het als Triple A-land nog steeds bezit.

---

³ David Starkey, *Monarchy. England & Her Rulers from the Tudors to the Windsors* (Harper Perennial, London, 2007) 150.

De verdienste voor deze machtsontplooiing door de Republiek en haar financiële reputatie kwam Johan de Witt toe. Terecht is hij in het onlangs heropende Rijksmuseum op een bijzondere wijze geëerd. Op een prominente plaats, niet meer dan een paar passen lopen van de Nachtwacht, is het fraaie schilderij van Jan Asselijn opgehangen dat de bedreigde zwaan verbeeldt die zijn nest verdedigt. Het schilderij werd van oudsher gezien als een allegorie, een zinspeling, op Johan de Witt die het vaderlandse erf zo voorbeeldig bewaakt had. Toen zich in 1795 een andere republiek had gemeld, de Bataafse, maar dan zonder de Oranjes, behoorde het schilderij tot de eerste doeken die door de vijf jaar later gestichte Nationale Kunstgalerij, de voorganger van het Rijksmuseum, werden aangekocht. Dat kunnen we allemaal in het museale bijschrift lezen. Wat er niet staat, maar daarvoor ben je misschien kunsthistoricus, is dat de schilder al in 1652 overleed. Dat maakt het verband met De Witt, die pas een jaar later als raadpen-sionaris aantrad, niet sterker. Kennelijk kon ook een republiek als de Bataafse niet zonder het sprookje!

Ondernemingsgeest was een ander begrip waarvoor de inwoners van de Republiek vanouds bekend stonden, tot in verre oorden toe. Tot welke hoogte de economische macht van de Republiek met zijn koloniën en handelsposten in heel Azië gestegen was, maakte het antwoord duidelijk dat de heerser van Perzië aan een Franse diplomaat gaf nadat deze, namens de Franse koning Lodewijk de Veertiende, hem gevraagd had de handelsbetrekkingen met Nederland te verbreken. Frankrijk had in 1672 de Republiek immers de oorlog verklaard en haar nagenoeg onder de voet gelopen. De Franse legers waren tot de vestingstad Naarden voor de poorten van Amsterdam opgerukt. Maar de Perzische koning, U kunt het verhaal bij Voltaire nalezen in zijn leven van Lodewijk de Veertiende, was er niet zo zeker van dat de Republiek tegen Frankrijk het onderspit zou delven. ‘Hoe zou dat kunnen’, was zijn onwelkome antwoord aan de Franse gezant, ‘in mijn haven van Ormoez liggen altijd twintig Hollandse koopvaarders tegen maar één Frans schip’.⁴ En, zoals wij weten, hij kreeg gelijk.

Vooraf in de negentiende eeuw kwam het nationalisme tot ontwikkeling en volle bloei. Niet alleen in Nederland maar in heel Europa. De Romantiek, een overheersende geestesstroming in die tijd, zou er debet aan zijn geweest. Die spoorde aan tot behaaglijke geborgenheid. Waar kon je die beter vinden dan thuis of in het eigen land? Maar ook de Nederlandse spoorwegen droegen hun steentje bij. Toen in 1839 de eerste trein ging rijden, tussen Amsterdam en Haarlem, bracht het spoor de Nederlanders letterlijk en figuurlijk bij elkaar. Reizen door ons land die soms dagen hadden geduurd,

---

4 Voltaire, *Siècle de Louis Quatorze* (Parijs 1874) 119.

per trekschuit, diligence, paard en wagen, vaak langs dure tolwegen, of gewoon te voet, die reizen werden, naarmate de aanleg van het spoorwegnet vorderde, tot hooguit een paar uur teruggebracht. Ook op historisch gebied vond Nederland zichzelf na de afscheiding van België in 1830 opnieuw uit. De vaderlandse geschiedenis, verfraaid en gekoesterd, stond centraal in het lesprogramma van de scholen. Dat onderwijs kweekte immers nationaal saamhorigheidsbesef aan. En daar bleef het niet bij. De *invention of tradition* zoals de Britse historici Hobsbawm en Ranger het noemden, vierde hoogtij.⁵ Historische gedenkdagen werden gevierd terwijl dit vroeger niet gebeurd was, zoals het feest van Leidens ontzet, op 3 oktober. Allerlei historische tradities ontstonden en werden in ere gehouden hoewel ze niet de werkelijkheid van het verleden maar de *verbeelding* van het nationale verleden tot onderwerp hadden. Denk maar aan het ritueel van Prinsjesdag, een leuke ceremonie om naar te kijken met zijn Gouden Koets, militaire muziekkorpsen en erewachten, maar omstreeks 1840 reed koning Willem II met zijn drie zonen op Prinsjesdag te paard van Paleis Noordeinde naar het Binnenhof voor het uitspreken van de Troonrede. Een vast ceremonieel was er niet. Soms huurde de koning zelfs publiek in om hem toe te juichen. Dat was toen op de derde maandag in oktober, later werd het de derde maandag van september, sinds 1887 de derde dinsdag van die maand. Ook tradities kunnen vloeiend zijn.

Voor de vraag wat de essentie van nationaal gevoel en het wezen van nationaal besef is, kunnen wij nog steeds het beste aanknopen bij de Franse denker en schrijver Ernest Renan (1823-1892), ook al is hij al meer dan honderdtwintig jaar dood. Zijn naam verdient hier wel genoemd te worden. Hij was getrouwd met de Nederlandse Cornélie Scheffer, nichtje en pleegdochter van de in Dordrecht geboren Franse romantische schilder Ary Scheffer, aan wie in Parijs nog een museum is gewijd (het museum van de Romantiek). Het eerste bezoek van Renan met zijn vrouw aan Nederland gold dan ook de onthulling van het standbeeld van Scheffer in Dordrecht in 1862. Voor Renan was de natie een verbeelde gemeenschap, het resultaat van de gedeelde ervaring van individuen. Essentieel was niet een gemeenschappelijke taal, religie, door natuurlijke grenzen afgebakend, grondgebied of een bepaalde etnische identiteit, maar een gedeeld gemeenschappelijk verleden en de bereidheid om op grond daarvan samen verder te gaan. Onderlinge solidariteit op grond van historische lotsverbondenheid maakte de nationale staat in Renans ogen tot wat hij was. Het ging om het besef en de wil bij elkaar te horen (*la volonté d'être ensemble*). Dat was het wezen van het moderne natiebesef. Het begrip nationaliteit had voor hem dus een sterke gevoelskant; het was, zoals dat heet, gesubjectieerd en kon niet aan de hand

5

E. Hobsbawm en T.O. Ranger, *The Invention of Tradition* (Cambridge U.P. 1983)

van objectieve criteria worden ingevuld. De natie was de volkswil.⁶

Vanuit die benadering kon Renan de natie typeren als een dagelijkse volksstemming, ja, als een voortdurende volksraadpleging, want de mens met zijn opinies is veranderlijk.⁷ Vandaag wil hij nog bij de club horen, morgen misschien niet meer. Dat het Nederlandse volk een natie met een eigen identiteit was, leed volgens hem geen twijfel. Nederland had zichzelf geschapen en was daarna in zijn geschiedenis, zoals hij zei, ‘een intiem huwelijk’ met het Huis van Oranje aangegaan. Het leek hem niet verstandig deze verbintenis te verbreken.⁸ Vermoedelijk dacht hij hierbij ook aan zijn eigen huwelijk. Hij hoefde natuurlijk niet meer thuis te komen als hij onaardig over Nederland en het Oranjehuis geschreven had!

Tot zover het verleden. Het politiek nationalisme dat de wereld honderd jaar geleden nog in zijn greep had, eindigde in een nachtmerrie. Twee wereldoorlogen maakten duidelijk waartoe het in ongebreidelde vorm kon leiden. Tegelijkertijd werd dankzij de verbeterde communicatiemiddelen en de globalisering het buitenland groter, het eigen land kleiner en onbelangrijker. De internationale economische samenwerking werd steeds hechter. De natiestaat maakte plaats voor het ideaal van een ‘Verenigd Europa’ en voor het streven naar internationale, liefst supranationale, samenwerking. Het werd niet langer gepast geacht om over zoiets ouderwets als nationale staten of nationale belangen te spreken. Zelfs in de Tour de France maakten de landennamen van de deelnemende ploegen plaats voor merknamen. Alleen op het voetbalveld wist de natiestaat zich glorieus te handhaven, met vlag, volkslied, supporters in de nationale kleuren, spreekkoren en al. Oorlog is voetbal geworden.

In 1995 kon minister van Buitenlandse Zaken Van Mierlo verklaren dat hij intellectueel een Europeaan was. Hij vervolgde: ‘De natiemaat is te groot geworden voor de kleine problemen en te klein voor de grote problemen. Van die nationale staat kan ik mij gemakkelijk distantiëren.’⁹ Zijn woorden ontmoetten geen tegenspraak. De tijd was er toen niet naar. Begrippen als natie en nationale identiteit leken afgeschreven. Intussen is,

---

6 In wezen zei de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid in zijn in 2007 uitgebracht (en door prinses Maxima gepresenteerde) rapport niet veel anders toen de raad de nadruk legde op de emotionele identificatie als bindingselement met Nederland. Dat was belangrijker dan het hebben van twee paspoorten!

7 Zie hierover nader Ernest Renan. *Wat is een natie?* (vertaald en ingeleid door Coos Huijsen en Geerten Waling (Elsevier, Amsterdam 2013), in het bijzonder pp. 7, 21, 25, 30-31. A.v., 67.

8 A.v., 67.

9 Elsevier 9 maart 1995.

mede onder de druk van de economische omstandigheden, de slinger weer de andere kant uitgeslagen. Het eigen land heeft in de politieke besluitvorming opnieuw een belangrijke plaats gekregen. Dat is niet zo vreemd. De Europese identiteit, wat deze ook mag zijn, is per definitie emotioneel onthecht. Een douane-unie, een ‘Zollverein’, zei Renan al, is geen vaderland. Gemeenschappelijke economische belangen alleen maken nog geen natie. Daar is meer voor nodig.¹⁰ Zelfs Van Mierlo moest erkennen dat hij ‘intellectueel’ een Europeaan was, wat nog iets anders is dan gevoelsmatig. Het Europees verleden is geen gemeenschappelijk of gedeeld nationaal verleden met alle emoties en gevoelens die daarin besloten liggen.

Het verleden droogde intussen op als inspiratiebron waaraan het nationaal besef zich kon laven. Op Nederlandse scholen wordt de geschiedenis van het eigen land nauwelijks meer onderwezen. Van prinses daalde Clio, de muze van de geschiedenis, af tot Assepoester. De schade wordt meestal pas ingehaald na het eindexamen want historische literatuur wordt nog steeds gretig gelezen. Renan zelf had er trouwens al op gewezen, dat niet alleen de herinnering, maar ook vergeten een essentiële factor was bij het ontstaan van het natiebesef. Vooruitgang van de geschiedwetenschap kon pijnlijk zijn.¹¹ Een verleden met te veel zwarte bladzijden komt de hedendaagse beleving ervan niet ten goede. Denk maar aan controversiële onderwerpen als de houding van de Nederlandse bevolking tegenover de Jodenvervolging in de Tweede Wereldoorlog, het Nederlandse slavernijverleden en de commotie rond het optreden van Nederlandse militairen in Indonesië in de jaren 1945-1949.

Historische kennis nodigt uit tot het zoeken naar historische parallellen en precedenten. Niet dat de geschiedenis zich herhaalt, want dat doet ze niet. Het heden, laat staan de toekomst, is geen kopie, blauwdruk of *template* van het verleden. Voorspellende kracht heeft de kennis van het verleden niet, maar er valt doorgaans toch wel iets van te leren. Met het maken van historische vergelijkingen moeten we niettemin voorzichtig zijn. De neiging is sterk om de geschiedenis voor zover die minder goed bevalt ondergeschikt te maken aan hedendaagse inzichten net zo als die in het verleden dienstbaar werd gemaakt aan nationalistische gevoelens. De eigen, complexe, werkelijkheid van het verleden, wordt zo gereduceerd en vereenvoudigd tot een nog steeds actuele strijd tussen goed en kwaad. In die strijd wordt met de kennis en morele maatstaven van nu uiteraard onvoorwaardelijk de kant van het goede gekozen De *emotiehistoricus*, zo noem ik hem maar, is vooral iemand die een boodschap wil uitdragen. Een boodschap die maar al te vaak een veroordelend vonnis is of velt over het verleden. Het liefst zou hij in de wet

---

10 Ernest Renan, 95.

11 Ernest Renan, 57.

willen vastleggen hoe het verleden moet worden herschreven. In sommige landen, zoals Frankrijk en Turkije, is dat al gebeurd waar het de Armeense volkenmoord betreft.

De volgende stap is dan de aansporing tot het maken van excuses of spijtbetuigingen voor alles wat in het verleden fout ging. Van Jan Pieterszoon Coen tot de slavernij, de politionele acties en Srebrenica. De lijst lijkt eindeloos. Het verleden wordt zo tot verlengstuk van het heden gemaakt in plaats van het omgekeerde. Wie op basis van *eigentijdse* normen- en waarden het verleden de maat neemt, maakt dat verleden tot één groot raadsel. De primaire functie van de geschiedwetenschap wordt op die manier miskend. Die functie en de taak van de historicus is het verleden begrijpelijk te maken door uit te leggen en te verklaren waarom de mensen in het verleden handelden zoals zij deden op grond van hùn, niet ons, normen- en waardestelsel.

Maar ik keer terug tot het onderwerp waarmee ik mijn verhaal begon. Het verleden ligt soms dichterbij dan wij denken. De Afsluitdijk werd voltooid in crisistijd. De crisis van de jaren dertig was groter dan de huidige. Ze zette in na de val van de beurskoersen op Wall Street in oktober 1929. Het aantal werklozen in Nederland op het hoogtepunt van de crisis, in 1936, steeg tot 480.000. Dat was circa 18% van de totale beroepsbevolking. Nu zijn het er tweehonderdduizend meer, maar wel op een bevolking die ten minste twee keer zo groot is.¹² Wie zijn werk behield, zag zijn loon drastisch verlaagd. Een strikte, jarenlang volgehouden, bezuinigingspolitiek, waarbij de door het kabinet Rutte II voorgestelde maatregelen nog maar kinderspel zijn, lag in het verlengde hiervan. Het moge ons tot troost zijn. Onze grootouders, voor zover in Nederland toen woonachtig, hebben op het punt van de economische crisis heel wat zwaardere tijden gekend dan wij nu beleven.

Wat verdween was het 'wij'-gevoel. Het heeft op zijn best plaats gemaakt voor een vage voorstelling van een B.V. Nederland met koning Willem Alexander en zijn vrouw Maxima aan het hoofd. Ons land staat niet langer op zichzelf zoals tachtig jaar geleden. Het is onderdeel geworden van een staatkundige en economische Europese entiteit. Het collectief bewustzijn, de natiestaat, maakte plaats voor een sterk individualistisch georiënteerde samenleving. Gemeenschapszin werd vervangen door een op de eigen persoon gerichte oriëntatie. Het gaat nu om de netwerken waarvan iemand deel uitmaakt, al dan niet op Facebook. De macht is versplinterd, geatomiseerd, zowel in

---

12 Vgl. J.J. Woltjer, Recent verleden. De geschiedenis van Nederland in de twintigste eeuw (Amsterdam 1992) 93. Dat was circa 18% van de toenmalige beroepsbevolking. Medio augustus 2013 had het werkloosheidscijfer een recordhoogte van 694.000 bereikt of 8,7% van de beroepsbevolking.

Den Haag als Brussel.¹³ Belangengroeperingen, zowel nationaal als internationaal, weten elkaar te vinden, maar de coalities die zij vormen wisselen met de dag. Nederland verkeert sinds het begin van deze eeuw in een fase van politieke instabiliteit met vijf Kamerverkiezingen en zes kabinetten in tien jaar, van medio 2002 tot eind 2012. De regelzucht van Brussel en de economische tegenwind boezemen in brede kring afkeer in van het Europese eenheidsstreven. Anderzijds is het evident dat het loslaten van het Europese concept ondenkbaar is.¹⁴ Evenmin zal het loslaten van de Europese munt gebeuren, waarop door velen werd aangedrongen en waartegen door anderen werd gewaarschuwd. Wel is de noodzaak urgent om binnen het Europese kader onze eigen boontjes te doppen. In dit geval dus door zelf onze begroting te saneren om een in overleg met de andere Eurolanden gesteld en aanvaard einddoel te bereiken.

Eendracht maakt macht. Zo luidde de wapenspreuk van de Unie van Utrecht. Wij ontkomen er ook in de komende maanden en jaren niet aan de politieke tegenstellingen ondergeschikt te maken aan de nationale gedachte. Net zoals op de Afsluitdijk in 1932, zullen wij de handen ineen moeten slaan om aan de toekomst van Nederland te bouwen. De viering van tweehonderd jaar koninkrijk kan daarvoor een welkome aanleiding zijn en een bron van inspiratie.

---

13 Thijs Kleinpaste heeft in zijn essay *Nederland als vervlogen droom* (Amsterdam 2013), 157-184, daarover behartigenswaardige opmerkingen gemaakt. Zijn weg naar een oplossing, het benadrukken van het lokale element, spreekt mij echter niet erg aan. Het is te kneuterig.

14 Meer dan 60% van de Nederlandse bevolking vindt het volgens de jongste Eurobarometer een goede zaak dat Nederland bij de Europese Unie behoort (Volkskrant, 7 september 2013, p. 8).

Dit is een uitgave van de Stichting Dordtse Academie

Foto omslag Cees Fasseur: Rogier Veldman

Druk & lay-out: SSKW, Dordrecht

